

Neus aan neus met een egel tijdens het Jaar van de Egel. Foto Edwin Kats

Resultaten van de onderzoekscampagne Jaar van de Egel

Egel moet op Rode Lijst bedreigde zoogdieren

Het Jaar van de Egel heeft een unieke hoeveelheid onderzoeksgegevens opgeleverd. Aan de hand daarvan trekt de Zoogdierverseniging de conclusie dat haar zorgen over de egel terecht zijn gebleken: het gaat zo slecht met de egel in Nederland dat deze eigenlijk op de Rode Lijst van bedreigde zoogdieren geplaatst zou moeten worden.

Jasja Dekker, Eric van Kaathoven en Neeltje Huizenga

Het jaar 2009 was in Nederland het "Jaar van de Egel" (zie kader). In het kader daarvan organiseerde de Zoogdierverseniging onder andere een grootschalige onderzoekscampagne om er achter te komen hoe het met de egels (*Erinaceus europaeus*) in ons land gaat. Er waren wel aanwijzingen dat het niet zo goed ging met de egels, maar zonder voldoende bewijs. Dat bleek bijvoorbeeld bij het opstellen van een advies over de Rode Lijst van bedreigde zoogdieren in 2006.

Het "Jaar van de Egel" werd een succesvolle campagne met heel veel media-aandacht, tienduizenden bezoekers op de speciale website www.jaarvandeegel.nl, en meer dan twintigduizend waarnemingen van egels. Dit waren er meer dan ooit tevoren.

Verspreiding De Zoogdierverseniging riep alle Nederlanders op waarnemingen van egels te melden via de speciale website. Nog nooit werden in Nederland zo

massaal waarnemingen van een zoogdier-soort doorgegeven als tijdens het 'Jaar van de Egel'. Van de meer dan 20.000 waarnemingen, werden er circa 6.000 via e-mail zijn doorgegeven, circa 8.000 via Waarneming.nl en circa 7.500 via Telmee.nl. Dankzij al deze waarnemingen ontstaat een uniek beeld van de verspreiding van egels in Nederland. Daaruit blijkt dat de egel nog steeds in vrijwel heel Nederland, tot in tuinen en parken in dorpen en steden toe, wordt waargenomen en dat is goed

Verkeer is een vaak voorkomende doodsoorzaak van egels. Foto Edwin Kats

nieuws. Egels blijken dus nog steeds prima in staat dicht bij mensen te leven. In de gegevens valt op dat er in bepaalde delen van Nederland, zoals op de Veluwe en in grote delen van Flevoland, nauwelijks egels zijn gemeld. Dat zou kunnen liggen aan minder mensen en dus minder waarnemers, maar in andere dunbevolkte gebieden blijken wel aardig wat egels gemeld te zijn. Zo zagen in Drenthe inwoners en vakantiegangers wel veel egels. De grootschaligheid van het landschap in zowel Flevoland als op de Veluwe zou wel eens de oorzaak voor een kleinere egeldichtheid kunnen zijn. Kenmerkend voor de Veluwe zijn ook de op zandgronden gelegen uitgestrekte bosgebieden. Uit het Europese verspreidingsbeeld is bekend dat de egel vooral grote (naald)bossen op zandgronden mijdt, vermoedelijk omdat de egel daar minder voedsel en moeilijker geschikte slaap – en overwinteringsplekken, zoals dichte struiken met een dik bladerdek, kan vinden. Het waarnemingspatroon op de Veluwe heeft dus een ecologische achtergrond, die door de literatuur wordt onderschreven.

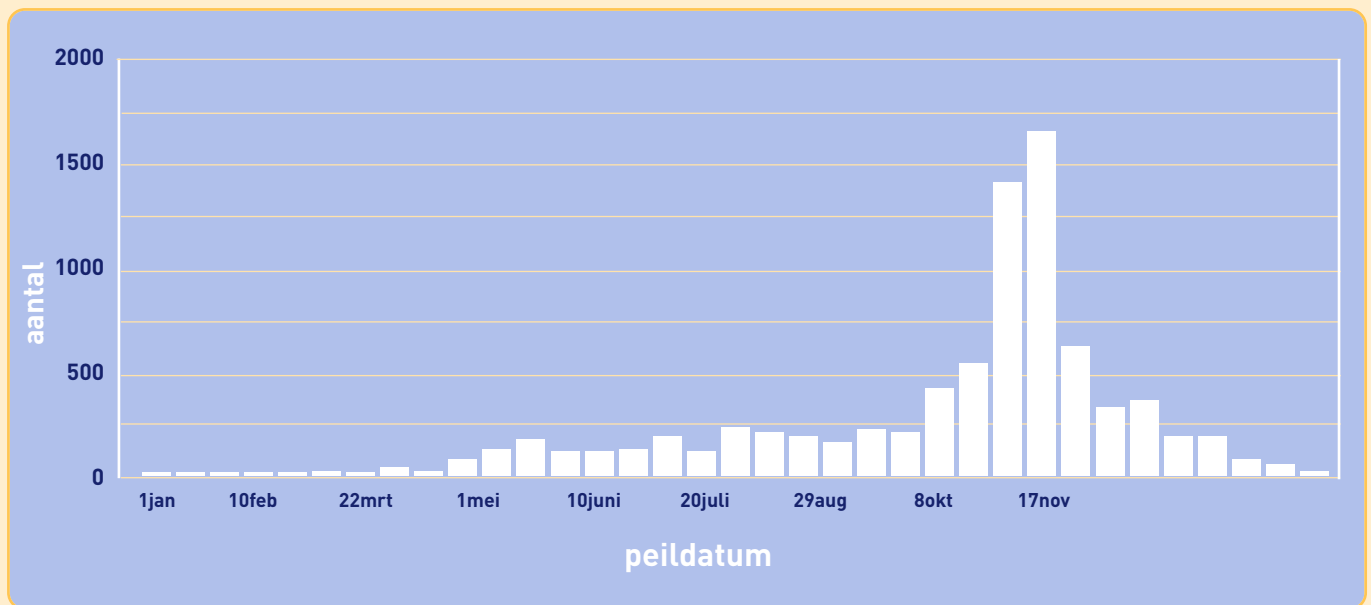
In Flevoland, en overwegend modern agrarisch landschap, ontbreekt het aan voor de egel noodzakelijke kleinschalige landschapsstructuren (bosjes, struwelen en dichte bomenlanen) en al zwemt de egel goed, de grote tochten en vaarten zullen het landschap voor dit diertje wellicht te veel versnipperen. Gelukkig wordt in Flevoland gewerkt aan een structuurrijk landschap, met meer houtwallen en natuurvriendelijke akkerranden en oevers.

Gehalveerd Naast inzicht in de verspreiding wilde de Zoogdiervereniging ook meer weten over de ontwikkeling van het aantal egels. Daarom organiseerde zij tijdens het 'Jaar van de Egel' het 'E-team'. Het E-team bestond uit forenzen die op hun vaste woon-werktochten alle dode egels noteerden. Soortgelijk onderzoek is door Marcel Huijser al eens in de jaren negentig gedaan. Het liefst hadden wij precies dezelfde routes genomen, maar een deel van de vrijwilligers die destijds meedeed bleek intussen elders te wonen en te werken. Naast een aantal forenzen van de voorgaande keer meldde zich gelukkig ook

een flink aantal nieuwe enthousiaste forenzende egeltellers aan.

Deze 67 forenzen telden dit jaar doodgegreden egels op vaste routes verspreid door het hele land. In totaal werden er 901 individuele dode egels geteld. Dat zijn 48 egels per jaar per honderd kilometer weg. Maar de egels waren niet gelijkmatig verspreid: sommige forenzen zagen geen enkele dode egel, terwijl de topper maar liefst 56 slachtoffers op één route betref. Als wij er van uitgaan dat de wegen die de E-teamleden bekeken typisch zijn voor die van heel Nederland, dan werden er in 2009 in het hele land naar schatting 135.500 egels doodgegreden.

In het onderzoek van halverwege de jaren negentig werden per jaar circa 100 dode egels per 100 kilometer gevonden. Nu dus 48 egels per 100 kilometer weg. Omdat er nu meer verkeer is dan destijds verwachten wij bij een gelijkblijvende populatie egels ongeveer evenveel of zelfs meer dode egels per kilometer. We zien echter een daling van ongeveer vijftig procent in het aantal dode egels per jaar. Dat zou er op kunnen wijzen dat er nu veel minder

Tabel 1 Aantallen egels gemeld in 2009 gebaseerd op meldingen op TELMEE.NL

egels zijn dan in de tweede helft van de jaren negentig.

Vogelaars Bovenstaande conclusies worden bevestigd door ander onderzoek, uitgevoerd in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring. Zo was het in 2009 ook voor het eerst mogelijk een trend voor egels te berekenen uit de systematische vogeltellingen door vrijwilligers van SOVON. Bij deze inventarisaties worden in vaste gebieden meerdere keren per jaar broedende vogels geteld. Een aantal vogelaars noteert daarbij ook alle zoogdieren die zij zien. Hieruit bepalen CBS, Zoogdiervereniging en SOVON in opdracht van de Gegevensautoriteit Natuur de trends voor een aantal dagactieve zoogdieren, waaronder de egel. De trend die uit deze gegevens voor de periode 1994-heden voor de egel is te berekenen toont een significante afname en wijst erop dat er in Nederland nu bijna de helft minder egels zijn dan halverwege de jaren negentig het geval was.

Rode Lijst Samenvattend kan worden gesteld dat alhoewel de egel nog steeds in het hele land voorkomt, er toch diverse aanwijzingen zijn voor een duidelijke achteruitgang van de aantallen egels. Had de Zoogdiervereniging begin 2009 nog te

maken met onvoldoende harde gegevens om een dergelijke conclusie te kunnen trekken, dankzij het Jaar van de Egel kan dit wel.

Voor een eventuele plaatsing op de Rode Lijst wordt elke soort beoordeeld op twee criteria: omvang of, als die onbekend is, de mate van verspreiding, verspreiding en recente voor- of achteruitgang (trend) van de populatie, ten opzichte van het jaar 1950. Omdat de egel in meer dan een kwart van Nederland voorkomt, is de soort volgens deze criteria algemeen te noemen. Maar de populatie is sinds 1994 sterk afgenomen, terwijl sinds 1950, het referentiejaar voor beoordeling voor opname op de Rode Lijst, de trend nog sterker negatief is. Deze sterke negatieve trend rechtvaardigt een opname op de Rode Lijst als 'gevoelige soort'. De Zoogdiervereniging zal deze bevinding dan ook bij de minister neerleggen.

Woord van dank

De Zoogdiervereniging wil de vele mensen die op de een of andere wijze een bijdrage

Meer dan egels tellen

De Zoogdiervereniging wilde mensen tijdens het 'Jaar van de Egel' duidelijk maken dat door hun tuin 'egelvriendelijk' in te richten zij bij kunnen dragen aan meer leefgebied voor de egels. Daarvoor werd door de Zoogdiervereniging een boekje met egeltuin-tips opgesteld. Dat boekje werd al eens meegestuurd met Zoogdier en is ook te vinden als pdf-bestand op www.jaarvandeegel.nl. Ook bekende Nederlanders schaalden zich achter de campagne en honderden foto's werden ingestuurd. Zelfs de Engelse egelambassadeur Hugh Warwick kwam naar Nederland. Op veel plekken werden egelactiviteiten georganiseerd en tientallen vrijwilligers telden een jaar lang dode egels op hun woon-werkroute. Het leverde een schat aan informatie op, klaar voor verdere analyse.

Figuur 1 Verspreiding van de egel in 2009 gebaseerd op meldingen in heel 2009

geleverd hebben aan het succes van de campagne op deze plaats graag bedanken: de E-teamleden, de duizenden waarnemers, TV-tuinman Lodewijk Hoekstra (ambassadeur van het Jaar van de Egel), alle egelopvangcentra, IVN-ers en andere vrijwilligers die activiteiten rond de egel organiseerden, Hugh Warwick en niet te vergeten Michelle Eikelboom en Lisa Robbers die monnikenwerk verrichtten door de vele waarnemingen die niet via tel-mee.nl of waarneming.nl binnenkwamen in onze database in te voeren.

Foto Paul van Hoof

De onderzoekscampagne Jaar van de Egel is een initiatief van de Zoogdierverseniging en werd mede mogelijk gemaakt door het Ministerie van LNV en het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Jasja Dekker, Eric van Kaathoven en Neeltje Huizenga,
jaarvandeegel@zoogdierverseniging.nl

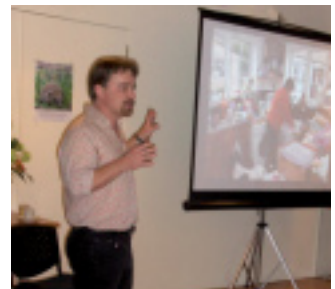
Egelweekend IVN
Zeewolde

Open huis
Egelopvang
Hollandscheveld

Engels egelambassadeur Hugh Warwick kwam naar Nederland voor een lezing.

Opname van een radiospotje met Lodewijk Hoekstra

Excursie
IVN Oude
IJsselstreek

Egelweekend ook in 2010
 Aangemoedigd door het enorme succes van het eerste Egelweekend in 2009 komt er in 2010 een tweede Egelweekend, opnieuw het derde weekend in september (18 en 19 september). Daarnaast zijn er plannen om ook de slachtoffermonitoring (de E-teams), voort te zetten.

Kijk op egelweekend.nl

